

DƏZGAH QRAFİKASINDA NƏSİMİ OBRAZI

Aslan Xəlilov,
ADMIU-nun Təsviri sənət tarixi və nəzəriyyəsi
kafedrasının müdiri, sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
E-mail: aslan_ashiq@mail.ru

Azərbaycan təsviri sənət ustaları öz yaradıcılıqlarında zaman-zaman elm, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin obrazlarına müraciət etmiş və onları fərqli forma-biçimlə bədii görüntüyə gətirmişlər. Bu mənada görkəmli Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri İmadəddin Nəsiminin (1369–1417) obrazı da qrafika ustalarının yaradıcılığında yan keçməmişdir.

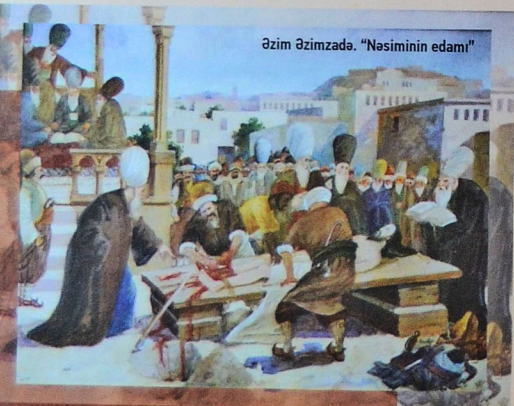
Dövrümüzdə qədr gəlib çatmış və tarixi bəlli olan Nəsimi ünvanlı əsərlərin ən qədimi XVI əsrə aiddir. Nəsimiyə həsr olunmuş miniatür üslublu bu əsər özündən sonra yaradılacaq bir çox portretlərdən birmənalı şəkildə fərqlənir. Dahi söz ustasının obrazını özündə əks etdirən digər miniatür üslublu əsər 1700-cü ildə naməlum rəssam tərəfindən çəkilmiş “Nəsiminin edamı” qrafik lövhəsidir. Qeyd edək ki, bu əsər ictimaiyyətə 2009-cu ildə alman nəsimişünası Maykl Reinxard Hess tərəfindən təqdim olunmuşdur.

“Nəsimi obrazını özündə ifadə edən bu iki qrafika nümunəsindən sonra uzun müddət şairin yaradıcılığına həsr olunmuş təsviri sənət nümunələrinə, demək olar ki, rast gəlinmir. Yalnız XX əsrin əvvəllərində Sadiq Şərifzadə tərəfindən 1941-ci ildə “Nəsiminin portreti” və həmin ildə Əzim Əzimzadə tərəfindən “Nəsiminin edamı” adlı süjetli kompozisiya işlənib.

“Nəsiminin edamı” (1941) əsərində baş verən faciəvi hadisəni bədii görüntüyə gətirən Əzim Əzimzadə şairin ağırlı-acılı anlarını olduqca inandırıcı şəkildə təqdim edə bilmişdir. Rəssam burada bir neçə fiqur istisna olmaqla, şairin meydana toplaşan əqidə düşmənlərinin soyuqanlı nəzərlərini edam səhnəsinə yönəlmişdir. Çoxfiqurlu kompozisiyaya diqqətlə nəzər yetirsək, görürük ki, rəssam əsərdəki fiqurları üç qismə bölüb: şairin əqidə düşmənləri (mövhumatçı dindarlar), əqidə dostları və çoxsaylı şəhər əhalisi. Şəhər mənzərəsinin və meydana toplaşmış insanlar qrupundan ibarət olan çoxfiqurlu kompozisiya, onun bədii tutumunu təşkil edən obrazların ifadəli-səciyyəvi hərəkətlərinə və cəlbədi xarakter daşıyıcılığına, həm də uğurlu rəng hallına görə çox təsirli baxılır.

Əzim Əzimzadə. “Nəsiminin edamı”. 1941

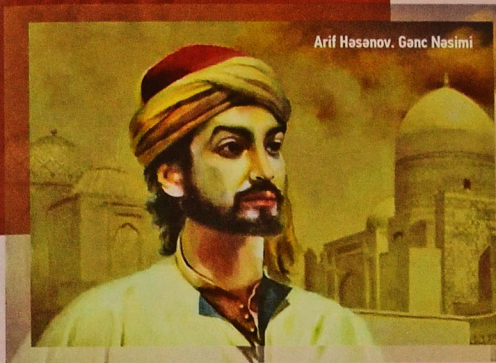
XX əsrin II yarısı isə Nəsimi ünvanlı əsərlərin əvvəlki dövrlərə nisbətən bir qədər çoxluq təşkil etməsi ilə müşahidə olunur. Bunu şərtləndirən başlıca amil 1973-cü ildə UNESCO-nun qərarı ilə İmadəddin Nəsiminin anadan olmasının 600 illik yubileyinin keçirilməsidir. Məhz bununla əlaqədar dövrün rəssamları görkəmli şairin həyat və yaradıcılığına böyük maraq göstərmişlər. Qeyd edək ki, respublikada ikinci belə bir ürəkaçan addım ölkə başçısının 15 noyabr 2018-ci il tarixində İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında imzaladığı sərəncam oldu. Bu isə, demək olar ki, çağdaş Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında sanki yeni mövzu obyektinin yaranmasını şərtləndirdi. Beləliklə, təsviri sənətin bir çox sahələrində olduğu kimi, qrafika sahəsində də Nəsimi ünvanlı

Əzim Əzimzadə. “Nəsiminin edamı”

Emin Aslanov -
Nəsimi

Arif Həsənov. Gənc Nəsimi

bir-birindən maraqlı və fərqli forma-biçimdə əsərlər ərsəyə gətirildi.

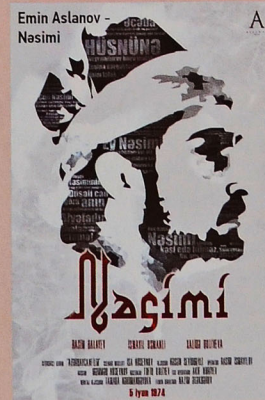
Nəsimiyə həsr olunmuş qrafik əsərlər içərisində onun portret və portret-kompozisiyaları xüsusilə seçilir. Bu mənada Sadiq Şərifzadənin “İmadəddin Nəsiminin portreti” (1943), Arif Hüseynovun “İmadəddin Nəsimi” (1990-cı illər), Rüstəm Məmmədovun “Şair” (2000-ci illər), Hüseyn Hacıyevin “Şair” (2012), Arif Həsənovun “Gənc Nəsimi” (2019), Nazim Məmmədovun “Nəsimi” (2019), Eldar Mikayılzadənin “İmadəddin Nəsimi” (2019) və “Gənc Nəsimi” (2019), Adil Əsədlinin “Cahanlara sığmayan şair” (2019) və “Əqidə heykəli” (2019), Xuday İbrahimovun “Nəsiminin portreti” (2019) və “Məndə siğar iki cahan...” (2019), İntiqam Babayevin “İmadəddin Nəsimi” (2019) və s. əsərləri qeyd etmək mümkündür.

Arif Həsənov. “Gənc Nəsimi”. 2019

Yuxarıda adları çəkilən əsərlərin – portretlərin əsas səciyyəvi cəhətləri şairin şərti-dekorativ tutumlu və ikonoqrafik cizgilərini inandırıcı şəkildə ifadə etməsidir ki, bu da müxtəlif dəstxəttə malik rəssamların ümumiləşdirici xüsusiyyətləridir.

Nəsimiyə həsr olunmuş qrafik lövhələr arasında şairin edamını əks etdirən əsərlər var ki, onlar da, öz növbəsində özünəməxsus bədii həlli ilə seçilir. Məhz bu – edam mövzulu əsərlər xüsusilə çağdaş dövr rəssamlarının yaradıcılığında geniş yer almışdır. Pərnisə Əsgərovanın “Şairin edamı” (2018), “Əqidə qurbanı” (2019), Adil Əsədlinin “Nəsimi dünyası” (2018), “Xatirə” (2019), İntiqam Babayevin “Nəsimi dünyası” (2019), Yaşar Səmədovun “Məndə siğar iki cahan...” (2019) və Hüseyn Mirtəqəvinin “Məndə siğar iki cahan...” (2019) kimi qrafik lövhələri bu qəbildən olan maraqlı əsərlərdəndir.

Yaşar Səmədovun ərsəyə gətirdiyi “Məndə siğar iki cahan...” (2019) adlı qrafik

Emin Aslanov -
Nəsimi

lövhesində qum saati bədii görüntüyə gətirilib ki, bu da şairin edamı ilə əlaqədar ömrünün son anlarını, axıbdən zamanı simvolizə edir. Başqa sözlə desək, rəssam qum saatının dolması ilə şair ömrünün tamamlanmasına işarə vurur.

1973-cü ildə Nəsiminin yubileyi ilə əlaqədar çəkilmiş “Nəsimi” bədii filminin rəssamları Məmməd Hüseynov və Mayis Ağabəyovun ərsəyə gətirdikləri dekorasiya eskizləri, eləcə də Toğrul Nərimanbəyovun “F.Əmirovun “Nəsimi haqqında dastan” baletinə çəkilmiş dekorasiya eskizi” (1973) şairin həyat və yaradıcılığı özündə əks etdirən maraqlı yaradıcılıq nümunələridir. “Nəsimi” bədii filmində çəkilmiş dekorasiya eskizlərində Nəsimi dövrünün memarlığı və hadisələrin cərəyan etdiyi məkan olduqca təbii verilib.

Yusif Hüseynov

600
AET

Görkəmli mütəfəkkirin nüfuzunun əbədiləşdirilməsi şərtləndirən qrafika nümunələrindən 600 illik yubileyinə həsr edilmiş plakatlar və “Nəsimi” filminin müasir versiyasına çəkilmiş afişalar vurğulanmalıdır. Bu mənada Xalq rəssamları Elmira Şah-taxtinskayanın “İmadəddin Nəsimi – 600” (1973), Yusif Hüseynovun “İmadəddin Nəsimi – mütəfəkkir” (1973), eləcə də çağdaş Azərbaycan qrafikasının gənc nümayəndələrindən Emin Aslanovun “Nəsimi” filminin afişası”-nı (2017) göstərmək olar.

Elmira Şah-taxtinskaya və Yusif Hüseynovun plakatları özünə ciddi və sadə kompozisiya quruluşu ilə seçilir. Hər iki plakatda kompozisiyanı şairin sayə – mavi və boz yerlikdə ön və filifdən təsvir edilmiş portretləri və mətn təşkil edir. ♦

Ədəbiyyat:

1. Əliyev Z. Nəsimi dünyası rənglərin işığında. “Zərdabi Nəşr” MMC, 2019.